

خوښاندنه و پيښه کې نيشانه ناسي بنیادگرۍ بڼه شیعري: (ل) کتبخانه ته تایید ته با تاهیردا) ی سباح ښه نښه

(نيشانه کاني گيانله بهران)

زگار جه باري

بشي په کم

پيشه کې:

ننگرچي به درې ژايي مژوو زه قوتابخانه و زه تيری نښه بی
د رکوتوون، بهام هیچ یکه له مانه ناتوانت بانگه شې نښه بکات
که دوا قسې له باري نښه بیات و څخه نښه بیو کردوو. به
زمینه تیري سازی همیش به څشکراوی ماوتو و په یگری
باب تیري جړاوچر له ښووی تیري سازی پرسه کی سروشتی
تاشاکراو. تیري و ښه باز و قوتابخانه به دواي یکه کدا هاتوون،
خوښندنه و جیاوازیان به دق کردوو، که زه ربی جار چق نښه
بزاوتانه ښه ژاوا بو.

تاوتو کردن و توژینه و به ره می نښه بی کوردی، له سه ننگی
شوازه کانی څخه نښه بی هاوچرخي ښه ژاواو، دتوانت
دچرچي کی نو به تگه یشتی نښه به ره مانه به ووی خوښردا و
بک. (نشان ناسی) ش له و ښه بردانه نښه بیات و څخه
نښه بی که به به کاره نانی له م بواردا گان له باري شوازی
نښه فراندنی واته له دق نښه بی کاند توانا یکه شایستی هم ی.
بنه مای بیری نیشانه ناسی قوتابخانه بنیادگرۍ. هر کارکی
نښه بی له بنه مادا له چندين نیشانه و ثامانه و تانانت بیرکه و
زانپاری و گوزارشت په کها توو، نښه بنیادش که نښه گزان
تایدا که دبنه و خودانی وانه تکی بنیادی و تایدتمنی جیاوازی
له تایدتمندی نښه و نیشانه و ثامانه.

هر ووه ها نښه توژینه و یه څی له خیدا جړکی افی، چونکه
(ننگر به شکی سرکی کاری همینیک تیک دڅستنی ووه په نهان و
شاردراو کانی ناو دق بهت، نښه و له چوارچووی زمانه و، دکر

ناوللانی زانستی (نیشانی ناسی) بکار دهن.

وشی سیمیللژی ل لاین سوسر ۲ زماناسی سویس ییو داناو، ک بکاری هئا ب ناوللانی زانستکی تاز، ک بشک بوو ل درووناسی کملایتی ب توژینوئی ((ژیانی نیشانی کان ل کملگدا)). بام وشی سیمیلتیکس ل کتایی سدئی نژدیی مدا ل لاین فیل سووفی لژیکزانی ئمریکی چارلز ساندرس پرس و ۳ ک دامزرندی ئم لق توژینو وکاری، داناو.

لککینو وکانی نیشانی ناسی ب دوو چکدا دهن، یک میان لککینو و ی ل ئرکی نیشانی ل باری گ یاندنی زانیاریدا و سوسر زیاتر ل و بار و ددوت. دوو میان لککینو و ی ل چیی تی نیشانی و دیاریکردنی پکها ت و مرجکانی، ک پرس ل و بواردا کاری کردو. (۷۱،۴)

۱- یوری لتمان (۱۹۲۲ - ۱۹۹۳) بیرم ند و خندگری ئدبی، خکی سن پترسپرگی ووسیای.

۲- مونژن فردینان دوو سوسر (۱۸۵۷ - ۱۹۱۳) زماناسکی سویس یی.

۳- چارلز ساندرس پرس (۱۸۳۱ - ۱۹۱۴) فیل سووف و لژیکزانی کی ئمریکی بوو.

۳- پشینای نیشانی ناسی

زانستی نیشانی ناسی ب واتا ئمکینو کی ل لاین فردینان دوو سوسر، زماناسی سویس و چارلز ساندرس پرس لژیکزانی ئمریکی و ل سسر تاکانی سدئی بیستم نراو. ئم دوو زانایه نزیک ب همان کات پک و وویان ل م گگپان کردو. بام نمونئی جیاوازیان ل خستوو ت و و.

۱-۳ / نیشانی ل وانگی سوسر و ۱:

سوسر ل و باو دایه نیشانی ناسی ئ ومان فـر دـکات، ک نیشانی کان ل چی پکها توون و چی یاسا گ لک حوکمیان ب سسر و دکن. هروها زماناسی ب بشکی ئم زانست گشتی د زانت. پوختی لککینو و ی سوسر ل باری زمان و ل م سرنجانی خوار و ک د بن و:

۱- توژینو و ی زمان د بـت هاوز مـنی بـت (ئستایی) نک ناوز مـنی و ات (مژووی).

۲- زمان سیستم کی ی کپارچ ی و بشکانی ئرکی کی ت و اوکاریان ه ی. زمان تـنـیا کـمـمـکـ دـنگ و وش نیی، بکو دـزگـایـک ل پـیوـندی و لـسـر سیستم کی دیاریکراو کار د کات. ئ و سیستم بـلای سوسر و (زمان) و جیا ی ل (قس) ی تاکی ناخ و رانی.

۳- دوو چار پر یو ندى له نوان توخم کانی ست دا ه ی. ی که کیان هاونشینى، بریتى له پر یو ندى زمانى نوان توخم کانی ناو ی که زنجیر گوتار که به ت نىشت ی که و ن، پر یو ندى دوو م پر یو ندى ج نشینى. (۴، ۵۳ و ۵۴)

پر یو ندى هاونشینى له بند تدا پر یو ندى نوان و ی که کان ی که له پر که تدا له گ که ی که دا ق رار د گرن و ی که ی که له ئاست کی برزتر پر کد ن، پر یو ندى ج نشینى- ش له بند تدا پر یو ندى کی نوان و ی که کان ی که له برى ی که ه د ب ردر ن و له ه مان ئاستدا ی که ی که نو د ه ن ن ناراو.

به باو ی سوسر زمان که م که کک و تنى که م ی تی (وات ن نشانى زمانى و پر یو ندى نوانیان) که له ش و ی ئا خافتن د رد که و ت. نشانى زمانى تهنا پر یو ندى شت که و ناو که نی، به کو پر یو ندى چ مک که له گ و ن ی که د نگی. نشانى زمانى له بنچین دا واقع ت کی د رووناسی، که خودان دوو به ش، وات و ن ی د نگی (دال) و چ مک که (م دلوول) و پ یوای نشانى به ره می هاوکوفوونى ئ م دوو توخم ی. (۵، ۱۳۳)

۳- ۲/ نشانى له وانگى پر س- و ۲:

به پر چ وانى سوسر و که نشانى به پر که توو له دوو پاژى دال و م دلوول د زان ت، لای پر س پر یو ندى نشانى له س پاژ پر که توو:

۱- ه ما: و ش و ی ی که نشانى به خ ی و ی د گرت.

۲- ا ف: و و اتا ی ی که له نشانى و به د ست د ت.

۳- با ب ت: و شت ی که نشانى د لال تى له د کات.

به پر ودانگى ئ م پر له ندى پر س، د توانین به ی ن تاب لى (جگ ر که شان ق د غ ی) له شو نندا، ه ما ی و ا ف که ی و و ی که س جگ ر ه ن کات و با به ت که ش جگ ر ن که شان. له ئ نجامى به راوردى نوان پر له ندى پر س و سوسر به نشانى، و و مان به د رد که و ت، که ه ما ی پر س هاوکوف له گ دال له م د ل که ی سوسر دا و ا ف که یشى هاوش و ی له گ م دلوول که ی سوسر. له و نوان دا و و تهنا با به ت که سوسر نه پر زاو ت س رى.

پر س نشانى کان به گو رى پر یو ندى جیاواز کانی نوان دال و م دلوول دا به شى س ج ریان د کات:

۱- ئا ی که ن: له پر یو ندى نوان دال و م دلوول له کچوون ه ی. و کو له کچوونى نوان و ن ی که س که و خودى که س که، یان ن خش ی خانوو ی که که بچوو ککراو ی خانوو که خ ی تى.

۲- ئا ماژ: نشانى ی که له س ر بند ما ی ه و ه کار، و کو دوو که نشانى ئا گر، یان ئا م رى دیار یکردنى ئا راسته ی با.

۳- هـ ما: ئو نيشان يـ يـ كـ پـ يوـ نـ دى نـ وان دال و مـ دلوول پـ يمان و كـ كـ وتـ كيـ، وـ كو بـ كار هـ نـ ئو و هـ ما يـ نـ كـ دـ لـ لـ پـ سـ رـ بازيـ كان دـ كـ.

بـ وردبوونـ وـ لـ وـ بـ رـ باسـ خـ رـ، دـ توانـ ئـ وـ هـ نـ جـ نـ كـ پـ انتايى كـ رى زمانـ نـ تـ وـ نـ وـ يـ لـ نـ شانـ كـ كـ وتـ كيـ كان كـ هـ چ پـ يوـ نـ دى كـ خودى، يـ سـ رـ وشتـ يـ لـ گـ مـ دلوولـ كـ نـ خـ يـ اندا نـ يـ و پـ وـ يـ سـ لـ ئـ رـ اسـ تهـ يـ كـ بـ گـ تـ بـ ئـ اشـ كـ رـ كـ رـ دى پـ يوـ نـ دى كـ نـ يـ وان نـ شانـ كان. (۸۲، ۲)

۴- مودـ لـ پـ يوـ نـ دى نـ مان يا كـ پـ سـ نـ

ئـ رـ كـ نـ شانـ گـ يـ اندى پـ يـ مـ و نـ نـ پـ يوـ نـ دى نـ وان نـ رـ رـ و وـ رـ گرـ، ئـ و مودـ لـ يـ نـ مان لـ مـ سـ يـ سـ تـ مـ پـ يوـ نـ دى كـ نـ خـ سـ تـ وـ تـ وـ و، خودان بايـ خـ كـ تـ اـ يـ بـ تـ.

۱- نـ مان يا كـ پـ سـ نـ (۱۸۹۶ - ۱۹۸۲) يـ كـ كـ لـ پـ شـ وـ انى ئـ دـ بـ نـ سـ، جوولـ كـ يـ كـ وـ وـ سـ بووـ.

با بـ ت (سياق)

پـ يـ مـ

ئاخـ وـ ر (نـ رـ ر) بـ رـ دـ نـ گ (وـ رـ گر)

پـ يوـ نـ دى (ناوـ نـ دى پـ يوـ نـ دى كـ رـ دـ نـ)

كـ د (دـ سـ تـ وـ اـ زـ)

بـ پـ يـ ئـ م مـ دـ لـ، پـ يوـ نـ دى داگرى پـ يـ مـ كـ كـ ئـ ئـ خـ وـ ر دـ رـ يدـ كـ و بـ رـ دـ نـ گ وـ رـ يدـ گـ رـ تـ، بـ ئـ وـ يـ پـ يـ مـ كـ لـ نـ رـ رـ وـ بـ وـ رـ گر بـ گـ تـ، پـ وـ يـ سـ تـ بـ ناوـ نـ د (رايـ بـ كـ) دا كـ دـ كـ رـ تـ گوـ فـ تـ اـ رى، يـ ان وـ نـ يـ بـ تـ تـ پـ بـ بـ تـ، ئـ م اـ يـ بـ تـ لـ چـ وـ اـ رـ چـ وـ يـ كـ دى هاوـ بـ شـ، گوـ فـ تـ اـ ر، ژـ مـ اـ رـ كان، نووـ سـ رـ او ... تـ اـ د، وـ نـ اـ بـ كـ رـ تـ، بـ جـ رـ K كـ گوـ فـ تـ aـ R كـ شـ يـ اوى خوـ نـ دـ نـ وـ بـ تـ، لـ K كـ تـ اـ يـ دـ ا پـ يـ M كـ دـ Bـ T بـ با بـ Tـ K بـ گـ Bـ Tـ وـ K هـ M بـ ئـ Xـ وـ R و هـ M بـ بـ Rـ Dـ Nـ گـ وـ وـ Nـ Bـ T، تاكو بتوانـ رـ تـ تـ گـ يـ Sـ Tـ K بـ پـ يـ M لـ Bـ Rـ چـ a و بـ گـ iـ Bـ T. (۲۵، ۶)

يا كـ پـ Sـ N ئـ M شـ شـ Bـ Bـ دـ يـ aـ Rـ يـ Bـ Tـ يـ زمان دادـ Nـ T، لـ Nـ نـ يـ پـ يوـ نـ دى دـ ا:

۱- Bـ Tـ يـ Sـ Zـ Dـ aـ Rى: ئـ گـ R پـ يوـ نـ دى گوـ فـ Tـ aـ Rى جـ خـ T لـ Sـ R نـ Rـ Rى پـ يـ M بـ Kـ aـ Tـ وـ و هـ Sـ T و باوـ Bـ، يـ ان Sـ Zـ Y نـ Rـ R بـ gـ iـ Bـ T ئـ وـ a Bـ Tـ Y Sـ Zـ Dـ aـ Rى زـ aـ Bـ. (۲۰۳، ۶)

۲- Bـ Tـ Y تـ Rـ Gـ iـ Bى: هـ M وـ Jـ R پـ Rـ Sـ Yـ Kى Bـ Tـ يـ پـ يوـ Nـ دى، Kـ ئـ Mـ aـ Nـ جـ Kـ Rـ Dـ Nى كـ aـ Rـ Dـ aـ Nـ وـ Bـ T لـ وـ Rـ گرى پـ يـ M.

- ۳- یوگي گوانو يي (ئيرجاعي): ئىم ۰۰۰۰ پيويوندى نوان پيام و ئو بابتي پيامك ئامازي بى دىكات، دىخاتووو. لىم ۰۰۰۰ دا كاري زمان وىك كاري عيني و زانين پىناس دهكرت. (۶، ۲۰۱)
- ۴- ۰۰۰۰ سروزمانى: هر كات پيام بىلاى كىد بشكتوو، ئوا ۰۰۰۰ سروزمانى لى دىبتيوو. (۶، ۲۰۴)
- ۵- ۰۰۰۰ هاودى: سرنجى پيامك بىلاى اىيى ۰۰۰۰ نانى پيويوندىدا دىشكتوو و بى يارمىتى ئىم ۰۰۰۰ نان و درىژدان بى پيويوندى دىستىر دىبتي. (۶، ۲۰۵)
- ۶- ۰۰۰۰ ئىدبى: سرنجى پيامك بىلاى خودى پيامكدا دىشكتوو. (۶، ۲۰۳)

۵- نيشان ناسى و بنيادگارى

وىك ئامازمان پىدا زانستى نيشان ناسى لىلاين سوسىروو ۰۰۰۰ نرا و بوو بى بندىماى ۰۰۰۰ بازگىلى ۰۰۰۰ خندى ئىدبى وىكو بنيادگارى. لى ۰۰۰۰ بردوودا گريمانى لىسار ئوو بوو، كى هونىر لاساىى واقىيىتى دىر كىيىهكانى.

بى پىچوانى ۰۰۰۰ خندى نووو كى لى دىيىكانى پىنجا و شىستى سىدى ۰۰۰۰ بردوو لى پىناسى هونىردا وىك (لاساىى)، واتى پيشاندانى واقىع ۰۰۰۰ ووى وىرچىرخاند و جىخت لىسار نيشان دىكاتوو، ئو پىرسيى هوى دىدات تىگىشتنى قوو لىناو دىقدا بدىرتوو. بىم پىيى نيشان ناسى و بنيادگارى لى دواى هىمايىنى جىوهارى واقىعوى نىن، بىكو دىخوازن ئوو نيشان بدىن، كى ئىم واقىع چلن هاوووىتى بوون.

بنيادگارى ۰۰۰۰ وانگىبىكى بى لىكدانوى ئىدبى لى ۰۰۰۰ گاي بىكارهناى تىكنىك و شىوازناسى و وشىكانى زمانناسىيوى ئو تىوانىنى زانستىيى پىشياز دىكات كى ئىم چىن چىنى نىك هر لى بىرهىمى ئىدبى، بىكو لى هرچىشنى پيويوندى و ئاكارىكى كىمىايىتى واتا هىنچىنىن. (۷، ۱۲۴)

بنيادگارى لى ۰۰۰۰ خندى ئىدبىدا لى استىيى سىلمىنراوانوى دىست پى دىكات، كه دىت بنياد سىربىخىي و تىگىشتى لى پىويستى بىوى نىيى پىنا بىرتى بىر ۰۰۰۰ گىزى نامى بى بنيادكى، يان بى سروشتى بنيادكى. بى نموونى شىعر بنيادكى لى چىند ۰۰۰۰ گىزىك پىكهاتوو، ئىم ۰۰۰۰ زاننىش ملكىچى چىند ياساىكى پىكهىندر دىبن، كى ۰۰۰۰ كى تىدپىننى لى و وووى چىند بىستىركى كىكىن و بىشكانى قىوارى ئىدبىيىكى بىيىكىوى دىبىستن، بىيى چىند تايبىتمىندىيىكى بى گشتكى دىبىخشن، كى جىاوازى لى تايبىتمىندىيىكى و ۰۰۰۰ زاننى

بہاؤی ئووی ک زما نی ئاخافتن و زما نی شیعر لک جیان، ہر
 یک یان سیستہ کی سربہ خئی نشانہ ناسی تایبہ تی خئی ہہ ی۔ ئو
 د زانین ک نشانہ زما نیہ کان، نشانہ دی د خوازی و ککک و تنہ کین،
 ک بہ گ یاندنی پ یام بہ کار دہن۔ بہام دہ توانین بہین نشانہ
 شیعر یہ کان لہ ووی دہ ربہ ینی واتیہ و لگہ نشانہ سوسہ رییہ کان
 جیاوان۔ چونکہ مہ دلوولہ کی چہ سپاویان نیہ، ک بہ شوہ یہ کی دیار
 پ یوہ ندیدار بن بہ دالہ کانہ و۔ بہ کو ک مہ دالہ کن دہ توان
 مہ دلوولہ کی زہ ریان ہہ بہت۔ بہ گوزارشتہ کی تر لہ زما نی شیعر دا
 ہہ موو وشہ یہک و ہہ ای واتا ووکہ شوہ کی، تہ گہ یشتنی تریش ک ہہ مان
 واتا ناواخنیہ کان، دہ خہ نہ زہ ینہ و۔

بہاؤی نشانہ لہ شرہ قہی بنیادگہ رییہا بہ ستر او تہ و بہ دق و
 تہنیا لہ دہ قدا ہہ زی و اتادان و دہ لالہ تخوازی وہ ردہ گرہت و بہ دہر لہ
 تاوتوہ کردنی توخمہ کانی چوار دہ وری خہی، شیانہ لہ کدانہ و و ہہ افہ
 نیہ۔

۷- ہہ ما لہ شیعر دا

لہ بہر ئووی ہہ ما جہرہ کی بہر فراوان و دیاری نشانہ یہ و بہ گشتی لہ
 شیعر دا بہ چہی کاری لہ سہر کراوہ۔ کورت و پوخت بہ سہری دہ کہ ینہ و:
 ہہ ما بریتیہ لہ نشانہ یہک ئاماژہ بہ شتہک دہ کات، بوونہ کی
 سہر بہ خہی ہہ یہ، ئو شتہ دہ نوہنہ و شوہنی دہ گرہتہ و و ئہم چوار
 تایبہ تمہ ندییہ ہہ یہ:

- ۱- ہہ موو ہہ مایہک لہ بری شتہ کی ترہ۔
- ۲- ہہ موو ہہ مایہک ئاماژہی دوانہ یی ہہ یہ۔
- ۳- ہہ موو ہہ مایہک گہزی واقع و خہ یاہی تہ دایہ۔
- ۴- ہہ موو ہہ مایہک خودان ہہ زہک، یان خودان ئہ رکہ کی دوانہ یی۔ (۱۰، ۷)

ہہ ما ناوی بزاونہ کی ئہ دہ بیشی بہ خہی داوہ، لہ دہ قہ جیاوازہ کان و
 بہ مہ بہستی تہ و او جیاواز بہ کار دہت۔ ئہم زاراوہ یہ لہ لہ ژیکی
 بیرکاری، و اتاناسی، مہ عریفہ ناسی، ہہ روہا نشانہ ناسی (کہ جہ بسی
 گشتیہ ئہم یہ) بہ کار دہ برہت و لہ پانتاہی ئیلاہیات دا (ہہ ما
 هاوواتای دروشم - یشہ)، ہونہرہ جوانہ کان و شیعر (کہ جہ بسی
 تایبہ تی ئہم یہ) مہ ژوویہ کی دوورودرہ ژی ہہ یہ۔ توخمی هاوہہشی نہوان
 ہہ موو ئہم بہ کار ہہ نانہ باوانہ، ئہ نگہ چہ مکی نواندنی شتہ کی تر،
 یان دہ لالہت کردن لہ شتہ کی تر بہت۔ (۲۱۰، ۱۱)

ئہم با بہتہ ہہ روہا سہرنجدانی دہرووناسی بہ چہ نہتی کاریگہری
 بہ شہ کی ہہ ما و وہنہ کان لہ ئہم دا پ یوہندی دروست دہ کات۔ (۲۵۹، ۱۲)

هه‌ما له ئه‌ده‌بیاتدا، ئه‌گه‌رچی به‌رله‌وه‌ه‌بووه‌، له‌ ژاوادا ته‌نیا له‌ به‌کاره‌نانه‌ فهره‌نسییه‌که‌یدا به‌رووی سه‌نده‌، واتای ئه‌م وشه‌یه‌ ته‌نانه‌ت ئه‌مه‌مه‌ فهره‌ له‌ و گه‌ه‌وه‌، له‌ ده‌سته‌واژه‌کانی وه‌کو (له‌ژیکه‌ هه‌مایه‌)، (هه‌مای به‌رکاری) به‌ واتای ده‌ربه‌ر به‌ (هه‌مای شیعری) به‌کار ده‌بره‌ت. به‌کاره‌نانه‌ی له‌ده‌بیاتدا پتر له‌ چه‌مکی نیشانه‌، یان نواندنی په‌تی دوور که‌وتووته‌ و به‌وه‌ته‌ جهره‌کی چه‌مکی که‌ وه‌نده‌ی شیعری و خواره‌ ده‌گره‌ته‌وه‌. (۲۵۸، ۱۳)

(له‌به‌ر ئه‌وه‌ی) هه‌ما له‌ سه‌ره‌که‌ی ته‌روه‌ لادانی ده‌لاله‌ی ده‌ه‌نده‌ته‌ ئاره‌وه‌. هه‌ما له‌ به‌رزکردنه‌وه‌ی ئاستی شیعرییه‌تی ده‌ق سه‌ره‌که‌ی گرینگ و له‌ به‌رچاو ده‌بینه‌ت، له‌سه‌ه‌ی به‌خشینه‌ واتا و ده‌لاله‌تی نو به‌شته‌کان. (۳۲۸، ۱۴)

له‌وه‌وه‌ی ئه‌ره‌کیشه‌وه‌، لای هه‌ماگه‌راکان شیعری پێشانده‌ان و گواسته‌نه‌وه‌ی واقع و ئاستی نه‌یه‌، به‌سه‌که‌و به‌ره‌که‌ی ده‌روونه‌یه‌ که‌ به‌ که‌تایه‌ هه‌ما، یان گواسته‌نه‌وه‌ی واقع خه‌ی ده‌رده‌خات، به‌مه‌ په‌یه‌ ئه‌ره‌کی شیعری ده‌به‌ته‌ په‌که‌ه‌نانه‌ی پرده‌که‌ی وێژدانی له‌ نه‌وان داها‌نده‌ر و خوه‌نده‌ردا. (۲۳، ۱۵)

به‌شی دووه‌مه‌

۱- پێاده‌کردنی به‌نه‌ماکانی نیشانه‌ناسیه‌ بنیادگه‌ری له‌ شیعری (له‌ که‌ته‌بخانه‌ی تابه‌ته‌ی بابا تاهیردا)

سه‌باح سه‌نجده‌ر (۱۸/۱۱/۱۹۶۵ - هه‌وله‌به‌ر) په‌که‌که‌ له‌ وشاعیره‌نه‌ی تا که‌ ئه‌سته‌ا که‌مه‌ و زه‌ر له‌ هه‌وه‌یه‌ی خه‌ی به‌رده‌وام و ئه‌زمه‌وونه‌که‌ی سه‌رنجه‌اکه‌شی ناوه‌نده‌ شیعرییه‌که‌ و هه‌وه‌سته‌ی خوه‌نده‌وه‌ به‌ خه‌ی ده‌سته‌به‌ر ده‌کات. ئه‌مه‌ هه‌وه‌ له‌ قه‌ناغه‌ سه‌ره‌تایه‌یه‌کانی ئه‌زمه‌وونه‌که‌یه‌وه‌ دوا‌لیزمه‌که‌ به‌ که‌شی شیعریه‌کانیه‌وه‌ به‌رچاو ده‌که‌ونه‌، په‌که‌کیان وه‌وه‌ و ئه‌وه‌ی ته‌ریشیان له‌وه‌، که‌ له‌وه‌وه‌ سه‌رچاو‌یه‌ی گرتوو به‌ مه‌عریفه‌یه‌که‌ی که‌مه‌ی ته‌یه‌ریانه‌ی زمانه‌وانیه‌وه‌، هه‌وه‌ی داوه‌ خه‌ی له‌ فهره‌نگی واژه‌نامه‌ی ناوه‌نده‌که‌ی ده‌رباز به‌کات و هه‌وه‌ی به‌زاندنی سه‌ووری زمانه‌نیه‌ی داوه‌. (۱۶۵، ۱۶ و ۱۶۶)

ئه‌مه‌ ده‌قه‌ په‌که‌که‌ له‌ ده‌قه‌ دره‌وشاوه‌ و نه‌مونه‌یه‌یه‌کانی شاعیر و شیعری هاوچه‌رخه‌ کوردی، که‌ ئه‌زمه‌وونی وه‌وه‌ی و زه‌ینیه‌ (شه‌که‌ی نه‌فس)ی ژیه‌انی خه‌یه‌تی و په‌شه‌که‌شی خوه‌نده‌ری ده‌کات. شاعیر قوو چه‌وه‌ته‌ ناو په‌نته‌ شاره‌وه‌کانی ژیه‌انی خه‌ی و جهره‌که‌ی جیه‌انه‌ینیه‌ی لا دروست کردوو. (ئه‌حه‌مه‌د سه‌زا) له‌ به‌اره‌ی ئه‌وه‌ په‌که‌که‌ له‌وه‌ تابه‌ته‌مه‌نده‌تیانه‌ی که‌ شاعیر په‌ه‌ویسته‌ له‌ به‌رچاوی به‌گه‌ته‌ به‌ریتیه‌ له‌ ژیه‌انی سه‌نه‌ی شاعیر خه‌ی و به‌ ئه‌مه‌ش نه‌مونه‌ی مانیفه‌سته‌ی شیعرییه‌ (سه‌باح سه‌نجده‌ر) ده‌ه‌نده‌ته‌وه‌ و ده‌ته‌ته‌ ئه‌مه‌ ته‌به‌ینه‌یه‌ی یاریده‌ده‌ره‌که‌ی باشن به‌ دا‌شته‌نی وه‌نده‌کان و هه‌روه‌که‌ به‌ به‌رگاوه‌یه‌ی کردنی وه‌نده‌کان به‌ ته‌ه‌امانی قوو به‌سه‌وده‌، که‌ ئه‌مه‌ به‌ره‌ و ده‌کات شاعیر ورده‌تر به‌ته‌وه‌ له‌ په‌که‌ته‌

شيعرييـكان (سـرنجدانی هيچ شتـك بـ بـهرـمـند لـ سوود وـرگـرتن بـبـش نييـ. هـر شاعيرـكيش لـ ژيانـي تـژانـيدا زـربـبوو، زوو سـرنجـكانـي دـربـي، نـيـهـشت بارـكانـي بـگـن بـ باري تـاـمان و ناخ وونبوونـو و جـيـهـا نـيـني و بـهرـمـانـدن و دركانـدنـي، بـگـومان كارـكـي وـك نوسراوي ئاسايـي پـ، بـمـام وـك نوسراوي داهـنـراو بـتـاـ، چـونـك نوسراوي داهـنـراو تـنـيا بـ تـاـمان و ناخ وونبوونـو و جـيـهـا نـيـني و بـهرـمـانـدن مـزنا يـتي وـردـگـرتـ.) (١٧، ١٢٨)

شاعیر دے ستوپے نجی لے گئے تھے زمونہ کی وحی و زبانی نہ مکر دوو (شکری نہ فس) و بہ تھے فراندنی و نہ گئے لے کی نہ مرانہ و نہ یے کی جیہا نبینی خے بہ ژیا نہ کی پے مے ینت و دژوار کے چواندووی تی بہ ژیا نی (بابا تاهیر)، کے شاوے۔ تے نگے ہستے کی فہلسفے بی شاعر کے بی خشبے، بے نام نہ کے لے وے زیاتر وے تے وے ہستے کی زانستی سروشتی و تاقیکاری بے سہر شاعر کے دا بار بکات۔ لے م شاعر دا ہموو شت لے خزمے تی ہستے وحی و واتا و جوانی و وے نہی دا ہنہ نہ یے۔ تے م وے نہ نہ لے گے دالی ئاسایے وے تے فرہندراون۔ بے نام وے (تے دیب نادر) دے تے: شاعیر، وے پیتے نہر تے ماشای شاعر دے کات و بہ مانای نادرے باو دے یانپیتے نہت و بہ مے دلوولی دیکے دے یے وے فرچکیان بے تے۔

(۱۶۷، ۱۶)

شاعیر بایـځـکی زـری داوـ بـ کرکـ ئـمـش لـ ځـگـای سـروشتـی
دالـکانـو، هـروـها بایـځـکی ئـوتـی بـ جوانیناسی و یتـمی
دـرکـی نـداوـ. جوانی و یتـم لـ ناو و اتادا شـپـل دـدـن. لایـنـکی
تری بایـځـپـدانی شاعیر، هـوـی پاراستنی یـکـتـی دـقـ. ئـو
یـکـتـیـش لـ ځـگـای بنیادی دـقـو دـستـبـر کردوو. بـجوانی
بنیادی دـقـکـی ناسیو و کاری تـدا کردوو. ئـگـرچـی هـموو بـشـ
بچووکـکانی دـقـکـ بنیادی سـرـبـځـیان هـیـ، بـام لـ ناو بنیادی
گشتی دـقـکـدا کـی کردوونـتـو و سیستـمی گشتی دـقـی پـکـهـناو.
لـبـر ئـوـی شاعیر خاوـنی شـوازـکی دـنـگی شیعری تایبـت
بـځـیـتی، دـتوانین لـ سـنـگـی زمانـو هـمان سیمـا لـم دـقـشـدا
بینین، کـ (محـمـد عـبدولکـریم ئیـبراهیم) لـ خوـندـنـوـی دـقـ:
(مـرگـی ناوـنـد) دا خستوو پـتـیـو و:

ئالەزى زمانى دققك فەرمكى تەكشكاوى ب شيعر ك ب خشيو
ب ج ر ك بينى ت پ گرافى نووسين ك م م ك ئامار و ئىحا
ل لاي خو ن ر دروست د كن. ل لا ي كى دي ك و د ق ك ئ فسوون كى
ت دا ي، ك خو ن ر ب ر و واتا ي ك د بات ك ب وو ك ش واتا ي كى
نزيك و ه موو بار كى ب خساو، ب م استي ي كى ئ و واتا ي
م ب ست ني و ه ر ل سياق ك دا ئامار ي تر ه ن ك واتا ي قوو تر

و شاراو تر دځنځو و. (۴، ۱۹۵)

شاعیر له هاتوانه کارۍ لاسه رډوو با به تی ناستی ناسه یی (هاونیشینی) و ستوونی (جانشینی) کړدو. جری تایید تی کارۍ شاعیر وای کړدوو خودان شووای تایید تی به ځی بهت. (یا که پسون ټټی به کاره نانی هډوو ناست به پوړی کی سړی کی د ستنیشا نکر دنی شو واز د زان) (۱۵۷، ۱۸)

له و س ننگه یی شاعیر توانای به ئ زمونکاري له هډوو ناسته که به ټټی کی تایید تی به ځی خستوو ټگگه له پناو گډیشتن به شووای ځی. ئ گډرچی ناستی ناسه یی پشتگو نه خستوو، به ام پتر سرنجی ځی له سه ر ناسته ستوونی که که کړدوو ټو، چونکه به دواۍ گونجا ندی ځی یا و س زو و ی و ه و ی داه نانی ه مای نو د دا. له م شاعر دا و نه و خواز و ه ما زمانه کی ناسای به د ق که ی داو. چ ند و نه ی که ه ن ه ما به د ستو و نادن، و کو (کرم) له م د ر دا:

د زانته پاش چ ند ټټر کرم له جسته مان پیدا د به (۲۱۳، ۱۹)

به ام ز ر به ی ه ر زری دال کان له اوان و کو ه ما ه ژمار د کر، به نمون (هوما). ئ م ه ما یان به شکیان له به ره م کانی پشتری، یان شاعر به رایید کانی وک و نه د رک و توون، به ام له به ره م کانی دواتری و کو ئ م شاعر بوون ته ه ما. ه ر و نه ی که د ش ی که جار له شو ی خواز دا به زین بگات. به ام ئ گ ر ه م له ووی د ر کی و ه م له ووی به های پو وری ه میش دوویات بووی و، ئ و د گ د ر ته به ه ما و د ش بهت به به شک له سیستمی ه مای، (ئ فسانه یی) (۲۱۱، ۱۱)

له سه ر کی تر و ج ر کی تر ه ما گری ه ی (سروشتی) گشتی، که د زین و و ی ژ د ر کی د ژوار، به نمون (سم ر). به ام وک (ئ دیب نادر) د ټټت: ئ زمون کی شاعیر کار کړ د نه له زمان، زمان و کو جسته ی کی خای، به ی شک که به ره م د ه نهت و ه ر د ش بهت و کو ش که که س و دای له گ بکرت و پ یجری هیچی له نه کر ته، جگ له نام کړ د و سه رسام کړ دنی خو نه ر به شک ی دوو بار د بهت و. (۱۷۱، ۱۶)

له ه ر کو باس له ه ما گری شاعیران کرا بهت، ټټ ننگه جیا کاریید که له نوان ه ما گری تایید تی شاعیری هاو چرخ و ه ما گری شاعیرانی ا بر دوو له لاین خنکانه که و شیاوی ټگ یشتن، دانرا بهت. شاعیر ه ما به کارد ه نهت به ئ و ی شان له شانی بیر پ تید کان بدات، بیر پ تید کان ئ و بیرانن، یان ئ و ح ز و ئ و اتانن که

ناشکرا نابن و بـ بـرجـستـی ناکـونـ بـرچاوان. بـ لـناونـچوونی
ئـو پـیرـزیـیـ لـ تـجـریدبوونی بـیرـکـکاندا هـیـ بـجـرـک، کـ ئـگـر
بـرجـستـ بـن ئـتر پـیرـزی و چـژی ئـدـبیان نامـذـت و زـرـبـی
جاریش لـ ئاستی دـلالـتی سـتـدا لـ جـبـاسی پـاگماتیکـ و اتاکـی
دـردـکـهو.

(٤، ١٢٨ و ١٢٩)

دـستـواژـی هـماگـریـ تایبـت، لـسـرـتادا تاـادـیـک سـرزـنـشت
ئامـز بوو، بـمـام سـز و تـوانـنـمان بـ هـماگـری شاعیرانـ
بـردـوام بـچـی ووبـووی دـدـنگی بوو تـو. هـماگـری تایبـت
دـلالـت لـ سیستـم دـکات و توـئـری وردـکار دـتوانـت هـماگـری
تایبـت وکـ خوـندنـوی هـما کـ پـیامـکی نامـ دـدـزـتـو و افـ
بکات (١١، ٢١٢)

لـو سـنگـو شاعیر هـوئی ئـفراندنی هـمای نوو دـدات و ئـمـش لـی
لـ زمانـی شیعری دـکـوتـو.

لـم شیعـرـدا کاریگـری ئایدـلـژیای شاعیر دـردـکـو، ئایدـلـژیا
بـواتای (کـمـمـ بیروباو و بـهاگـلـکی کـسـک، کـمـمـگـ، یان
بـبازـک؛ بـ نموونـ قوتا بخانـی مارکسیست) نا، بـکو زیاتر مـبـست
لـ جیهانبینی شاعیر. ((ئـم کاریگـریـ لـ دووتوی وشـکاندا
بـهـی تاوتوـ کردنی پـیوـندی دـق لـگـ چینی دـرـکیـو
دـناسـرـتـو. هـماکان تایبـتمـندی زمانـی نیشانداری وشـکان لـو
توخمـانـ کـ دـق دـبـستـو بـ بن دـقی کـمـمـایـتی و
کلتووریـو، پـیوـندی واتاداری وشـکان بـ ئایدیـلـژیا و هـزـو
دـتوانـت بـ تاوتوـکردنی فرهپاتبوونـوی هـما کـمـمـایـتی،
کلتووری و امیاری و بنیاد کـمـمـایـتیـکانی تر پیشان بدرـت.
هـروـها ئـو تایبـتمـندانـی کـ نووسـر بـ کـسـکان و دامـزراوـکان
بـکاری دـذـت و فرـپاتبوونـوی وشـ نیشانداریـکان لـ پـیـیـ ئـودا
نیشانداری بـستـووی دـق بـ ئایدیـلـژیاو.)) (٢٠، ٢٦٠)

شاعیر لـ دانانی ناویشانی شیعـرـکـیشیدا بیری لـ دانان و ئاخینی
کـمـمـواتا و مـغزا کردوو تـو.

لـ بواری نیشانـناسی ناویشاندا، زـر پـیوـندی شاراو لـ بنیادی
واتایی دـقـکـدا هـی. ناویشانی دـق هـمیشـ ئامـزـیـکی قوو
لـخـدـگـرت و ایـو واتایـکانی دـق کـدـخات. ناویشانی شاعر
وکـسـری جـستـیـکـ وایـ کـ پـکـو و گونجانی گشتیی دـقـکـ کـدـخات
و هـندـک لـ لوغزـکان دـکاتـو. (٤، ٧٧)

شاعیر هَر لَسَر تَای شِیعر کَو لَگای دَلالَی تی (ملدر ژکردن ۱ -
 بَ خوار و: سَرشَی ۲ - بَ سَر و: سَر بَرزی) ئاماژ بَ بوون و
 نَبوونی (شکَی نَفَس) دَکات. بَ گَیشتن بَم شکَی، دَ بَ بَ سَر
 جادووی جادو بازاندا زَا بیت، ئَوانَی دَ ورووی ر لَ خودی خَیان
 نامَ دَ کَن و وایان لَ دَ کَن گوَای بَن و وَ کو با نَدَ یَکی
 کَو یو و نانی سَر دَ ست بَخَن (بَر نَگار بوون و ی هَ ی
 هَ خَ تَن ر). بَ زَا بوون بَ سَر جادو بازانیش دَ بَ ت خَر بناسین،
 ئَو هَ ی بَ هَ موان یَ کسانَ (گَیشتن بَ شَنا یی اَستَ قینَ).
 شَنا یی اَستَ قینَ لَ شَو ی خودا لَ ناخدا جیلو دَ کات
 (بَ دَ نَگه نانی خودا)، ئَمَش بَ دار بوون و ی نَفَس لَ دَ بَ ت و. کَ
 نَفَس بَ دار بوون و ئاماد دَ بَ بَ هَ موو جَر ئَ زموونَک. لَو
 ئَ زموونان و بَر و حَا یبوون لَو ی تر و دَ نیا بوون لَد. بَو
 دَ نیا ی و گوزارشت لَ سَ نایَ تی خَی دَ کات، کَ چَن بَ
 مَ ترسییَ کانی لَ دَ ستدانی خود تَ پَ و لَ میان ی ئَو تَ پَ یَن
 سَ رسو مانی خَی دَ ر دَ بَ ت لَ ئاکار دَ و کان. لَ بَر ئَو ی
 شار زایی گَای دَ توان هَ ی ملَک چی بَسَ ت و و هاوسَ نگییَک
 لَ نَوان (دَ) و (گیان) دروست بکات.

شاعیر هَر یَک لَم ئَ زموونان لَ کَتَ بَ کَو فَر بوو کَ لَ
 کَتَ بَخانَی تایبَ تی بابا تاهیر دای، دَلالَی لَو دَ کات و کو
 بابا تاهیر خَریکی ئَ زموونَکی (وَحی) و (زَینی) کَ ژیا نَکی
 سَ فیان ی و ئَم ژیا نَش بریتییَ لَ تَ پَ بوون بَ ناو کَ م
 قَ ناغی سَخت و دژواردا کَ شکَی نَفَس دَ و تَ تا کو بَ سَر فَرزی لَ
 دَ ر باز بیت. لَ کچواندنی ژیا نی شاعیر بَ ژیا نی بابا تاهیر لَ وشَی
 (تایبَ تی) ناو نیشانی شِیعر کَو هَ مانَگَ زیو، چونکَ ناو نیشانی
 شِیعر کَ بَ (تایبَ تی) دَ رگای لَ سَر ئَ زموونی شِیعی بابا تاهیری
 دَ کرد و نَک ژیا نی. کَ تایی شِیعر کَ یشی و کو قوفَ ک دَ بَ سَ ت و
 بَ ناو نیشانی دَ قَ کَو کَ نائوم دَ بوون لَ زَوی و بَ ر دَ وامی دان
 و دوو بار ی بوون و ی هَ مان ئهو ووداوان ی.

۳- نیشانی گایان لَ بَران

ئَم شِیعر کَ خودان بنیادَکی گشتییَ. بَ مام وک پَ شتر ئاماژ مان
 پَ دا کَ مَ بنیادی بچووک لَ خَیدا دَ گر و ئَم بنیادان ش و نَی
 شِیعرین. بَ شَک لَ و نَ شِیعییَ کان لَ گَای ئَو نیشانی و
 میتافَ اَن دروست کراون کَ و نَی دیتراوی گایان لَ بَران. لَم
 شِیعر دا ئاماژ بَ هَ ژد گایان لَ بَر کراو. سیانیان ناوی گشتین
 و کو (مَ ل: ۱ جار، با نَد: ۶ جار و گایان لَ بَر: ۱ جار) کَ (مَ ل و

با نند) هاوواتان و ششیان ناوی تایب تی با نند) (کک باب: ۱ جار، تووتی: ۳ جار، حاجی لقلق: ۱ جار، قومی: ۱ جار، پپوول: ۱ جار و هوما: ۲ جار). پپوول ل جری مـرووی با دار و هوماش با نندی کی ئفسان یی. نشیان ل ئاژ و گیانلـ برانی ترن ک بریتین ل (گامش: ۱ جار، ورج: یک جار، کیس: ۱ جار، ئسپ: ۴ جار، گورگ: ۱ جار، بـراز: ۱ جار، سمـر: ۱ جار و گوچکـ ماسی: ۱ جار). ئو جگ ل وشـکانی (مرق، خودا و فریشت) ک ل شیعـر ک دا ها توون و ئمـ لـیان نـدواوین.

بـشیکی زـریان وک هـما دـرد کـون و چـند دانـی کـیشیان وک خواز و وـنـ دـرد کـون. ئاسایی وـنـ بـ واتای ئو شتـی ک هـی؛ خواز واتای ک بـ شتـک لـبری ئو شتـی ک هـی و هـما (ک جـر کی نشان یی) واتای ئو شتـی ک هـی و وـای واتایک بـ شتـکی تر. (۲۱، ۵۴)

ئو نیشان و وـنانـی ل گای ئماژ بـ گیانلـ برانـو ئـفرـندراون، شان بـشانی وـنـکانی تر بـشداری ل بنیادی دق دـکن هـموو تـکـا واتای ناواخنی دق بـدـستـو دـدن.

۱- گامش و کک باب:

گامش بـ گیای ناو زـلـکاو ملی درـژ دـکات کـکـ با بیش ل کاتی بانگدان (۱۹، ۲۱۱)

نـرـر: ئاخوـو (دـنگی شعیر)

وـرگر: بـردـنگ (خوـنـر)

پـیام: شکـی نـفس

کـد: زـلـکاو، کاتی بانگدان

یـزمان: سـزداری، شاعیر گوزارشت ل باوـی خـی دـکات.

گامش و کک باب لـگای جووـیـکیانـو ک (ملدرـژکردن)، کراون بـ هـما. ملدرـژکردن لـخودی خـیدا وشـی کی بـ نیشان، بـام ل سیاقی سـتـکـدا نشان وـردـگـن ک بـ یـکـمیان ل سـرـو بـ خوار و یـ وات (سـرـشـکردن). بـ دووـمیان ل خوار و یـ وات (سـرـبـرزکردن). یـکـمیان پـیوـستـ بـ شوـنـو (زـلـکاو) ک دـلالـت ل ژیانـکی گـند و ورگـپـروـری دـکات و دـمیان پـیوـستـ بـ کاتـو (بانگدان) ک دـلالـت ل ژیانـکی مـعـنـوی و وـحـپـروـری دـکات. لـم دوو دـرـدا ک بـ جـرـک بـراوردی نـوان دوو جووـی یـک ئـندامی لـش، تـکـرا هـگری دوو دـلالـت ل هـمان کاتـدا. یـکـمیان ئـم دوو گیانلـ برانـو وـنـی دوالیزمی (خراپ و چاک) ی نـفس ل ناخی هـمان تاک (مرق) دا، ک

للملاندان به بهرزفت کردنی مرځک. دوو م ئووي هه ر يک لم گيانل بهر دلالهت له مرځک دککن، يک (خراپ: نه فسپه روو) و (باش: وچه روو).

گامش بوو نه هه مای گه له بوون و دستم م یی و ملدان به ژيان کی نرم و ژردستی له ناو زلکاودا، ککک بابیش هه مای به نه فس بهرزی و ژيان کی ووحانی له شوځن کی بهرز (بانگدانی ککک باب له شوځنی بهرزدا). ئه به به ککک باب له نریتی فرهنگی ناوچه کدا هه میش خودان نیشانی پیرزتی بوو. لای یارسان په له وور کی پیرز. له میت له ژبای ئیسلامیدا هاتوو، کک ککک باب کی په نام کی هه ی قاجی له ناخی زهویدا ی و ساری له ژر عرشی خودا. کواته ککک باب ئاماز به بهرزبوونو له لکای ئزموون کی ووحی وکو بهرز اگرتنی نه فس (به واتای شکای نه فس) و بهرز هه کشان به پله باکانی یزدانی.

کواته په یام کک ئووي، شکای نه فس ده توانهت له بهندی شو (زیکاو) زگارت بکات و بته ستته وو کات - ی (به کتا) کاتی بانگدان.

سروشتی په یو ندی نهوان دال و م دلوول، په یو ندی کی ده خوارانه و ککک وتنه کیی، به ی په یو ندی نهوان دال و م دلوول نائنگه زین. ئه گره ورد بینو و نه ومان به وون ده به ته و و وشه کانی (گامش و ککک باب) خودان مه تیغه کی شاراون و له هه مانکاتدا، به نام هه ست په کراو به به نای ئو هه ما نریتیا نه وو کک له پشته ووی وشه کانه.

۲- تووتی:

تووتی به چاوو وو دم ده کا ته وو (۱۹، ۲۱۱)

.....

پوولی له بن با ی ده ده
گوایه و دان له سر دهستی نانی نانی ده خوات
به کام لا هه ید
سر له یه و وو گه نمای داد خات (۱۹، ۲۱۲)

نهر: ئاخو ور (دهنگی شیعر)

ورگر: بهر دهنگ (خوځنه ر)

په یام: له ده ستدانی خود و توانو له ناو لاسا یی کړنه وو.

کده: ((به چاوو وو))، ((نهخشی ناوچه وانی بهردی به دروست ناب))، ((پوولی پهستی له بن با ی ده ده ن))، ((گوایه و دان له سر دهستی نانی نانی ده خوات))، ((ساری له یه و وو گه نمای داد خات)).

ٲٲٲى زمان: تـرغيبـيـيـ.

تووتى بـهـى ئاستى ژيرى لـ فـربوونى هـندـ وشـ و ٲستـى زمانى مرـقـ بـجـرـكـ بووـتـ هـمـاى زيرـكـى كـ ئاماژـيـكى ئـرـنـيانـيـ، تا ئاستـكـ بووـتـ هـمـاىـكى كلتوورى. بـٲـامـ خـياىـ داهـنـرانـى شاعير هـمـاىـكى تايبـتى ئـفراندووـ كـ لـ وردبوونـوـ لـ ئاليـتى ئـو هـزـ دـرـكيـىـ ئـم ژيريدـ وـگـ دـخاتـ، ئـويشـ (لاسايى كردنـوـ) يـ. كـواتـ دـلالـت لـ (خـبزرکردنـ) دـكات كـ ئاماژـيـكى نـرـنـيانـى هـيـ. ئـمـش دـلالـت لـ و بـشـ بزر بووـى نـفس دـكات، كـ چيدى خـى نيـ و تهنيا ئـو شتـانـ دـردـبـٲـت كـ فـرـكـراوـ. ئـوانى تر (خاوـنـكانيانـ) چى پـ بـٲـن ئـركى ئـميش تهنيا وتـنـوـيـ. لـ وـنـ گشتيـكـدا تووتى هـمـاىـ بـ ئـو مرـقـانـى بوونـتـ دـستگـمـى هـزى دـرـكـى. پـيوـندى نـوان دال و مـدلوول پـيوـنديـكى دـخـوازانـيـ كـ شاعير دايـهـناوـ.

تووتى كـ حـزى لـ خواردنـى پـپوولـى وشـكـبووـوـيـ چاوى لـ هـنگاوـكانـ ئاخـ ٲـگا دـكـينـيانـا (١٩، ٢١٥)

پـيام: فريونـخـواردنـى هـزـ دـرـكـيهـكان و زاـبوون بـدـريـانـدا ((خـى دـخواتـوـ و دـروونى قوـٲ دـداتـ))، ((پـٲـى لـ كلـكى دـردـكـشـ و هـلـكـى دـشـكـنـتـ))

كـد: تووتى هـزـكـى ئاراستهـكـراو و داردـٲـستـى جادووبازان ٲٲٲى زمان: ئيرجاعى (گـٲـانـوـيـ)، ((تـى ناـوانين و فـرامـشى دـكـينـ))

٣- كيسـ:

دـمـ بـٲـٲـى جادووبازان لـ قاوغى كيسـٲـٲـكـدا دـمـنـنـوـ (١٩، ٢١٢)

نـرـر: ئاخـوـر (دـنگى شيعرى)

وـرگر: بـردـنگ (خوـنـر)

پـيام: پووچـٲـكـردنـوـى جادووى جادووبازان (هـزى دـرـكـى)

ٲٲٲى زمان: سـرووزمانى

كيسـ لـ نـريتـدا هـمـاى خاووخلـسـكيـ، لـسـرخـيـ و تـمـبـٲـيـ و ئاماژـى نـرـنى دـگرـتـ خـى. بـٲـام لـ فـرهـنگى ٲـٲـهـٲـاتى دووردا وـك لـ فيلمى ئـنـيمـيشنى (كـنگـفـ پانـدا) دا دـردـكـوـ، كيسـٲـ هـمـاى ئاراميـكى قووـى دـروونيـ. لـم شيعرـدا كيسـٲـ بـهـمان شـوـ هـمـاى ئارامى و خـاگريـكى قووـٲ كـ دـتوانى جاوودى جادووبازانى پـ پووچـٲـ بـكـيتـوـ. دـلالـت لـ بـشـكى بـرزى خـاگريـ

نفس دځکات، ک دتوانت (هز) جادووگځران قووت بدات و کپی بکاتو. شاعیر دپو و ب نځفسی برز ادستی هزی جادووگځران نا بت.

۴- ملی خځشځ بر:

ل ناوځنځی نووسیندا دځستک دبینین
جځگوک ب دځنگ و بځدځنگی دځکات
ل م جځگځکځکځکردنځدا
ه موو ناوازک دځچتو و ناو د نووکی درو و شای ملی خځشځ بر
(۱۹، ۲۱۲)

نځرځر: ناخو و (دځنگی شیعری)

و ځرگر: بځردځنگ (نځم: مرځق)

پځیام: چاوکراو یی

کځد: ((ل ناوځنځی نووسیندا دځستک دبینین))

نځی زمان: نځد بی

ملی خځشځ بر (پووسلا مان) همای متمان بځخ بوون و
بځخت و ځریی، ب هځی نځوی شاعیر و شځی نیشانداری (خځشځ بر) ی داو
پا و ل چیرکي سلمانی پځغ مځر و ځگیراو ک همای هځنانی
ه وای خځش، نځم ش پځچ وانی ملی شووم ک ل ځرهځنگی
نځریتیدا (با ی قوش) و خوځندن بځسځر هځر ناوچ ی کی ناو دانیدا
ه و و پځیامی و ځران بوون. ملی خځشځ بر همای نځو بځشځی نځفس
ک چاوکراو یی و متمان بځخ بوون دروست دځکات و هځمیش
نومځد بځخش و ه وای خځش دځگ ی نځت.

ځرمووم ل با ځندی ناوی کرد

ب وځکایی ک ځگی ب هات و بیر و ځری ت و پاراو

ځرمووی با ځندی وځکا ویشم کرد

ب ځراغ گځلاوی سځربځشځخت (۱۹، ۲۱۳)

با ځندی ناوی و با ځندی وځکایی ه مان نیشانن ک دلالت ل
دوالیزمی نځفس دځکن. پځیام ک نځو ی ک شاعیر مځشقی ب نځفسی
خځی کردوو ب اها تن لځگ ځ دځ سځخت کان.

با ځندی وځکاو ځځځځ

ځځځځځځ ځځځځ وځکاو یی

۵- نځسپ:

ئای خووۆ تی د

....

پووشی قراغی گا خواووون
ئسپ ب ماتی ب تکیاندا دوات

.....

تمنی جوانوویی ل ناو دکی دم تیژ و
نزیك گورگ گوزراندوو (۱۹ ، ۲۱۴)

نرر: ئاخوور (دنگی شیعی)
ورگر: د (نفسی خودی شاعیر)
پیام: تپاندنی قناغی متری و دژواری ژیان
کد: دکی دم تیژ، گورگ
ئی زمانی: سزداری (دوان ل خود)

ئسپ ب درژایی مژوو همای سناپی تی بوو و وووورکی زری
ل پانتایی هونرکاندا داگیرکردوو. دلالیت ل نجیبی و سکرکشی
دکات و گورگ همای دندی. شاعیر گوزارشت ل قناغکی
ئزموونی (وحی) و (زینی) دکات، ک توانیوی تی سناپی تی خای
بپا زت نفسی خای بپا زت ل و ههشانای هزی دکرکی
ئاراسته یان کردوو.

ئسپی اویشم ب ملوانکی کیژی کافریش بستیوو (۱۹ ، ۲۱۵)

پیام: گیشتن ب ئوین
ئی زمانی: (ئیرجایی) گانووایی

۶- حاجی ل قلاق:

بس ن بوو

حاجی ل قلاق دوا شهیدی هولر بوو (۱۹ ، ۲۱۴)

نرر: ئاخوور (دنگی شیعی)
ورگر: برددنگ (نوندانی هزی دکرکی خراپکار)
پیام: سوسوو مان (!)
کد: شهیدبوونی حاجی ل قلاق هولر
ئی زمانی: سزداری (بس ن بوو!)

حاجی ل قلاق لردا وک نوونری گشتی بائند ل شارد
درددکوت، بائندیکی وکو حاجی ل قلاق ل شارد ک هلانای
هه ی و خریکی ژیان، ئمش ئامازیه ب ئارامی و سقامگیری شار،
ک جنگ ئ و ئارامیی شهواند، بائندکان، یان شهید دبن، یان

۱۱ و دځکځن. کځواتځ لځرځ دځلالځتځ لځ ځارامځ، هځر چځن کځ تر هځمځ
 ځاځتيځ و هځمځيځ کي جيهانيځ و لځ هځموو گځلاني جيهان هځمان
 دځلالځتي هځيځ و حاجي لځقلځقيش هځمځيځ کي لځکاځيځ شاري هځولځر بوو،
 بځځام دواتر زياتر وځک قورباني جځنگي براکوځي بووځتځ هځمځ
 هونځري. هځر ځځمځ وځي کردووځ نووسځر (حځکيم مځلا ساځج) لځ ځاځي
 شيعرځکځدا بځناوځ (شځوازي زمان و ځاځاستهيځدا بځوات کځ کځکي شيعرځکځ
 هاوچهرځي کورديدا) بځو ځاراستهيځدا بځوات کځ کځکي شيعرځکځ
 بځستځتځوځ بځ جځنگي براکوځي. نووسځر دځځځځ: ((چځمک و تځمځ
 سرځکي قځسیدځکځ کځشځي شځي ناوځيځ...)). (۲۲)

هځندځ شوځځځي ځځم دځقځ بځرځوځووي جځمسځرځکي ترمان دځکاتځوځ. هځر
 وځکو ميشځل ځځتان لځ ((سيمځلځريځي خوځندځوځ)) دا باسي لځوځ
 دځکات، دوو جځمسځر لځ دځقدا دياري دځکات:

شوځځځکاني يځقځن

شوځځځکاني گومان

ځځم دځرځ شيعرځ لځ شوځځځ گومانځکاني دځقځ. شوځځځکاني گومانځي دځق،
 پنتځ تاريخځکځنځ، تځموثځکځنځ، هځما نادياريځکځنځ، ځاځزيځکځنځ.
 لوغځ هځځځځځځراوځکځنځ و ځو جځگايانځشځ کځ ناتوانځن لځناو
 دځقدا پځکيانځوځ بځستځن و پځيوځنديان لځ ځواندا دروست بکځځځ.
 ځځمځندځ ځځستځم دځردځکځون وا لځ خوځندځر دځکات ناچاري ځوځ دځبځت
 کځ پځشنياري هځندځ گريمانځ بکات بځ لځکدانځوځي ناواځځي جځراوځري
 دځقځکځ و هځندځ جاريځش دځرخستځي چځند ځاځيځکي جياواز بځ تځگځيځځځځ
 (۱۷۲، ۱۶ و ۱۷۳)

بځيځ (حځکيم مځلا ساځج) يان هځر نووسځرځکي تر ځاسايځ لځ
 لځکدانځوځدا بځ ځاراستهيځکي ديکځدا بځځځ.

بځلام لځي شاعيرځکي هځماگځر کځ خودان گيانځکي گځردووني بځت، لځ
 بابځتي سياسي و کځمځايځتي دوور دځکځوځتځوځ، ځځنگځ لځ هځندځ دځقي
 شيعردا باسي هځندځ ووداو، يان هځندځ شوځځن بکات، بځځام کات و
 شوځځځي ځځم ووداوانځ وځک (حاجي لځقلځقي هځولځر) بځ پځناسځ
 دځيځاتځ بځردځست و جځگاگانځش بځ دياريکردن باسکراون بځو واتايځي
 کځ ځو ووداو و شوځځځځ واقعيانځ سځودا ناکات. بځيځ ځځم هځمايځ
 گځردووني تر بځکار هاتووځ و دځلالځتي تر هځځځدځگرتځ: هځر زوو زځځځ
 دځبات بځ (دځشکان) و (تځران) لځ زځد، نموونځ وځک (مځولانا خالیدی
 نځقشبځندی). لځرځدا (هځولځر) تهنيځا هځولځر نيځځ، دځشځت هځر
 شوځځځک بځت (وځات، شار، گځځځک، ماځ، شوځځځي کار و سځرچاوځي بځو)
 و شځهیدبوون، يان ځځيځځځ حاجي لځقلځق دځشکان و تځرانځ.
 بځهځمان شځوځ:

بِس نَبو
قومری دوا شاعیری تری و هاست و تاسه بوو (۱۹، ۲۱۴)

۷- بَرار:

بِس نَبو
هَزی ئاگرکوژنځو دزی پَتاتئی بَرار بوون (۱۹، ۲۱۵)

نَبر: ئاخو (دنگی شیعری)
وَرگر: بَرردنگ (نوځنځری هَزی دَرکی خراپکار)

وځ (درېدا) باسی لږو کړدوو ک وای ه ر نیشانځی
بستر او تږو ب وای نیشانځانی تر و. ل م دځځځ دا ئو مان ب
جوانی ب وون د بځو ک شاعیر چلن توانیوی تی چ ند دالکی
لک جیاواز و ل ووی و خساریو لک دوور ک بکاتو و و ل ووی
واتایو پ یو ندید کی ناواخی ل نوانیاندا چ بکات. (بَرار)
ل ف ره نگی ناوچ ک دا ئاژځځ کی ب زراو و ح رام و بوو ت ه مای
خراپی وځ خراپی مر ف ئا کارنا شیرین کان و تا ئاستک خودا
ن فرهتی ل کربن. ئاگرکوژنځو ه مای زگار کړن، شاعیر دځځ
ئ و ه نځ د ر کی ب ناوی زگار کړن و هاتوو ت نانت دځځ
د چت دزینی قووتی بَرار. ئ م قووت بریتی ل پ تات، ئ و ش
د لالت ل خراکی ه ژار د کات. ل ر دا ئایرونی کت ز ر ب ه ن
ب کارها توو ک شاعیر د ی و ب ت، ه ژار ل دیدی ئ و ه ن ب ناو
زگار کړ ن فر تل کراون و کو بَرار. ئ م ش ه مای کی داه ن ی.

۸- هوما:

براد رانم بابا تاهیر و هوما
ل ئاسمان م ی ن خوار و
چاوی کوشتن و ب ین هشتا ن دوستوو
د تان ن ی ت س رل و انتان
زوی د موچاوی گش و گ رم و ئ سپ ب و ناو دا ت د پ ن (۱۹، ۲۱۷)
.....

بابا تاهیر مووروویک ل نوانماندا بزر بوو
مووروویکیش ل مشتووی خنجری هوما کوت (۱۹، ۲۱۸)

نَبر: ئاخو (دنگی شیعری)
وَرگر: بَرردنگ (بابا تاهیر و هوما)
پ یام: نائوم د بوون ل زوی ((چاوی کوشتن و ب ین هشتا

نـ(نوستوو))، ((زوی دـمودووی گـش و گـرم و ئـسپ بـو ناوـدا
تـدـپـن))، ((خـریش بـ ئاـزی لـدایک نا بـ))
ئـی: زمان سـزداریـ.

هوما وک هـمایـک لـ ئـزموونی تری شاعیر بـرچاو دـکـوتـ. بـ
نموونـ لـ شیعرى (مـرگى ئاوـنـ)دا. لـ ئـفسانـى کوردی و گـلانى
تریش وکـو فارس ئـو باـندـیـ کـ لـسـر شانى هـر کـسـک
بنیشـتـو ئـو کـسـ دـبـتـ پاشا. بـتایبـتى لـ ئـدـبیاتى فارسیدا
هـمیشـ وک هـمای فـ و شکـ و بـخت ئامادـی هـیـ. حافیزی شیرازی
دـتـ:

همای اوج سعادت بـ دام ما افتد
اگر تو ا گذری بر مقام ما افتد (۲۳، ۱۰۱)

لـ دـقى (مـرگى ئاوـنـ)دا وک (محـمـد عـبدولکـریم ئیبراهیم)
خوـندنـوى بـ کردوو، هوما ئـو هـزانـن کـ مرـفـ خـریکی گـان
دـکن بـ دواى گـورـیـ بـ ناوـرک و شکـى ووکـش. بـپـی ئـم
خوـندنـوى لـو دـقـدا هوما دـلالـتـ کلتووریـکـ دـگـیـنـتـ.
بـمـام لـم دـقـدا (هوما) هاوشان لـگـ (بابا تاهیر) بـپـچـوانـى
دـقى: (مـرگى ئاوـنـ) هـمان بـ شکـیـکـى سـن و دـلالـت لـ
نـفسـکـى بـرز دـکن و بـرز بوونـتـو بـ ئاسمان

ئـنجام:

لـ شیعرى (لـ کتـبخانـى تـایبـتى بابا تاهیردا)ی سـباح ئـنجدـردا،
وشـکان زـر بـ وردى و هـستیارـتیـو هـبـژـردراون، بـتایبـتى
ئـو وشانـى ئامازـن بـ (گیانـلـبـران) تاكو لـ ناو یـک کـمـم
هـستدا پـشکـشى خوـنـر بـکـرت. زـربـیان وکـو نیشانـ (هـما) بـکار
براون و خودان بنیادـکـى سیستـمـاتیـکن. ئـم شیعرى بنیادـکـى گشتى
هـیـ، بـ دـربـکـى تر کـى بیرـکـ و وـنـکان بـرـو یـکـتى بابـت
دـجووـن. پـیوـندیـ هاوونشینـکان واتا پـیوـندیـکانى توخمـ
شیعریـکان پـکـو بـ پـکـهاتـنـکـى تـایبـت واتا و دـلالـت دـگـیـنـن.
لـسـر ئاستى پـیوـندیـ جـنشینی هـوى ژرد دراوـ بـ داهـنـانى هـمای
تایبـتى و لادان لـ زمانى باوى ناوـنـدـ شیعریـکـى ئـمـم و جـرـک
لـ مانـو و پابـندبوون بـ شـوازـکـى تـایبـت بـخـى. بنیادی دـرـکـى
شیعرـکـ واتا ناواخنیـکـ نیـ. شاعیر بـ وـنـ و هـماگـلى
داهـنـرانـ پوختـى ئـزموونی ژيانى ئـژانـ و جیهانبینی و دـخـى
درـوونى و زـینى خـى وـنـ کـشاو. کـ ژيانـکـى مـعـنـوى سـفیانـیـ
و گـشـگیرى بـ شکـى نـفس و دوورـپـرـزى لـ جـنـجـاى و پـتـای
مادـگـرایى وک نا ئومـدیـک لـ زـوى.

د. توانین بنیادی ن.م د.ق. ب. پ.ی م.دیل.ک.ی .مان .م ش.و.ی. چ.
بک.ین.و.:

۱- شر.ق.ی شک.ی ناخ (پ.یام)

۲- شر.ق.ی د.خ.ک.انی ناخ.و.ری شاعر (ن.ر.ری پ.یام)

۳- شر.ق.ی بابا تاهیر و هوما (و.رگری پ.یام)

س.رچاو.کان:

۱- ه.من عوم.ر خ.شناو، ه.رمین.تیکای شاعر س.فیانی م.حوی،
(۲۰۱۶) ه.ول.ر، ناو.ندی ناو.ر - ژمار ۳۱۹

۲- آن. ماری دین.سن، درآمدی بر نشان.شناسی، ترجمان مظفر قهرمان
(۱۳۸۹ هجری شمسی) آبادان، نشر پرسش.

۳- ژان ایو تادی، نقد ادبی در قرن بیستم، ترجم. مهشید نونهالی
(۱۳۹۰ هجری شمسی) چاپ دوم، تهران انتشارات نیلوفر.

۴- مح.م.د.ع. بدولک.ریم ئیبراهیم، پ.کها.ت.ی زمانی شاعر ل.
وانگ.ی خ.د.ی ئ.د.بی نوی.و. (۲۰۱۲) ه.ول.ر، ئ.کادیمیای کوردی
ژمار - ۱۵۱.

۵- باب.ک.ئ.حم.دی، پ.کها.ت. و ا.ق.ی د.ق، و: م.سعود بابایی (۲۰۰۴)
ه.ول.ر.

۶- فاطم. عظیمی فرد، فرهنگ توصیفی نشان.شناسی (۱۳۹۲ هجری شمسی)
تهران، نشر علمی.

۷- چارلز بر.سل.ر، خ.د.ی ئ.د.بی و قوتا.خان.کانی، پ.ش.کی.ک. و
تی.ری، و.رگ.انی ل. ئینگلیزی.و: ع.بدولخالق ی.عقووبی، (۲۰۰۷)
ه.ول.ر، ب.اوکراو.ی ئاراس ژمار - ۵۷۵.

۸- پیت.ر ها.ب.رگ و ئ.وانی تر، تی.ری ئ.د.بی و ش.وازناسی
ناماد.کردن و و.رگ.انی ئ.نو.ر قادر مح.م.د (۲۰۱۸) چاپی س.ی.م،
ب.اوکردن.و.ی ناو.ندی ئ.ند.ش - سل.مانی.

۹- ویلفرد گرین (و. ...)، مبانی نقد ادبی، ترجم. فرزانه طاهری
(۱۳۸۵ هجری شمسی) چاپ چهارم.

۱۰- د. پ.خشان سابر ح.م.د، م.ز ل. شاعر هاو.چ.رخ کوردی،
کرمانجی خوارووی کوردستان ۱۹۷۰ - ۱۹۹۱ (۲۰۱۲) ه.ول.ر،
ئ.کادیمیای کوردی ژمار - ۱۵۵.

۱۱- ن. ولک - اوستین وارن، نظری. ادبیات، ترجم. ضیاء موحد -
پرویز مهاجر (۱۳۸۲ هجری شمسی) چاپ سوم، تهران، انتشارات نیلوفر.

۱۲- دیوید دیجز، شیو.های نقد ادبی، ترجم. محمد تقی صدقیانی -
دکتر غلامحسین ویوسفی (۱۳۸۸ هجری شمسی) چاپ ششم، تهران، انتشارات

علمی.

- ۱۳- نذولک، تاریخ نقد جدید (جلد چهارم - بخش دوم) ترجمه سعید ارباب شیرانی (۱۳۸۹ هجری شمسی) چاپ دوم، انتشارات نیلوفر.
- ۱۴- ناز نهمحمد سید، لادان له شیعری له تیف ههمهت دا (۲۰۱۳) سلهمانی، بههمو بهررتیی چاپ و بهاوکردن ووی سلهمانی.
- ۱۵- نسرین همووف ئیسماعیل، ئرکی شاعر له ئدهبی کوردی دا سلهمانی (۱۹۲۰ - ۱۹۵۸) (۲۰۱۰) ههمولر دهزگای تووژینهو و بهاوکردن ووی موکریان.
- ۱۶- ئدیب نادر، گهمان و به مای یکههه (۲۰۱۴) ههمولر بهاوکردن ووی ئهکادیمیای کوردی ژماره - ۲۹۷.
- ۱۷- نهمحمد زاهونری شاعر نووسین، بهرگی یکههه دهرواز یکه به ناسینی شاعر (۲۰۰۷) له سر ئرکی مهکتبهبی اگاه یاندنی (ی. ن. ک) چاپکراو.
- ۱۸- شهعبان چالی، شهوازی جزیری (۲۰۰۸) دههک، سپهر.
- ۱۹- سهباح همجدهر، دیوانی سهباح همجدهر بهرگی دووهه (۲۰۱۸) تاران، چاپی یکههه.
- ۲۰- دکتر محمود فتوحی، سبک شناسی، نظریهها، ویکردها و وشها (۱۳۹۰ هجری شمسی) تهران، انتشارات سخن.
- ۲۱- لارنس پرین، دربار شعر. ترجمه فاطمه اکهی (۱۳۸۳ هجری شمسی)، تهران انتشارات اطلاعات.
- ۲۲- حهکیم مهلا ساه، زمان و بیرکردنهوی شیعری (2016) ههمولر، بههمو بهرایهتی اگیانندن و چاپ و بهاوکردنهوی ههمولر.
- ۲۳- کامران کوهستانی، دیوان حافظ (۱۳۹۲ هجری شمسی)، چاپ اول انتشارات شبوستان.